

حضور نظامی انگلیس در خلیج فارس

معاونت مطالعات سیاسی

کد موضوعی: ۲۶۰

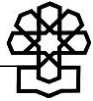
شماره مسلسل: ۱۷۵۴۵

خردادماه ۱۴۰۰

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	خلاصه اجرایی
۲.....	مقدمه.....
۳.....	۱. رویکرد انگلیس به منطقه خلیج فارس.....
۶.....	۲. حضور نظامی انگلیس در خلیج فارس.....
۷.....	۳. مشخصات حضور نظامی انگلیس در خلیج فارس.....
۱۵.....	۴. اهداف انگلیس از حضور نظامی در خلیج فارس.....
۱۸.....	۵. پیامدهای حضور نظامی انگلیس در خلیج فارس.....
۲۰.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....
۲۱.....	منابع و مأخذ.....

حضور نظامی انگلیس در خلیج فارس

خلاصه اجرایی

- سال ۲۰۱۶ ترزا می نخست‌وزیر انگلیس اعلام کرد «امنیت خلیج فارس، امنیت ماست و انگلیس متعهد به همکاری با شورای همکاری خلیج فارس به منظور مهار تهدیدهای ایران است». در سند «بازبینی استراتژی امنیت ملی و دفاع و امنیت استراتژیک ۲۰۱۵»، منطقه خاورمیانه و خلیج فارس منبع قابل توجهی از تهدید و فرصت معرفی شده و مشخصاً تأکید می‌شود که این کشور به‌طور ویژه حضور نظامی «دائمی» و قابل توجه‌تری در منطقه خلیج فارس ایجاد خواهد کرد.
- در سال ۱۹۸۰ با شروع جنگ تحمیلی عراق ضد ایران، انگلیس در واکنش به تهدیدهای فزاینده در منطقه، رسماً تشکیلات دریایی «گشت ارمیلا» را به منظور «تضمین حقوق آزادی دریانوردی و جریان نفت و تجارت» ایجاد کرد. در نهایت در سال ۲۰۱۱ «عملیات کیپتون» با اهداف مشابه گشت ارمیلا راه‌اندازی شد. طبق اعلام نیروی دریایی سلطنتی، کیپتون «ادامه حضور دریایی بلندمدت در خلیج فارس و اقیانوس هند» است.
- در سال ۲۰۱۶ بوریس جانسون نخست‌وزیر کنونی و وزیر خارجه سابق انگلیس از قصد لندن برای تقویت همکاری‌های نظامی قابل توجه با کشورهای حاشیه خلیج فارس سخن گفت. این همکاری شامل تقویت پایگاه دریایی دائمی در بندر مینا سلمان بحرین، تقویت

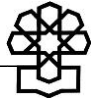
حضور ارتش انگلیس در پایگاه هوایی المنهدا دوبي و افزایش همکاری‌های آموزشی در کویت، قطر، عمان و عربستان سعودی بود.

- در حال حاضر انگلیس دارای سه تشکیلات دائمی در منطقه خلیج فارس است. این تشکیلات شامل یک تأسیسات پشتیبانی دائمی دریایی در بندر «مینا سلمان» بحرین، تشکیلات دریایی در بندر «الدوقم» کشور عمان و مرکز حضور نظامی انگلیس در پایگاه هوایی العدید قطر است. قطر تنها کشوری است که انگلیس با آن اسکادران مشترک دارد.
- از جمله اهداف انگلیس برای حضور در خلیج فارس را می‌توان نگرانی از قدرت روزافزون ایران، پیگیری منافع اقتصادی در دوران پسابرجزیت و خروج از اتحادیه اروپا، منافع امنیتی در منطقه خلیج فارس، پُر کردن خلأ قدرت ناشی از کاهش حضور ایالات متحده در منطقه خلیج فارس، بی‌اعتمادی کشورهای حاشیه خلیج فارس به ایالات متحده و فراهم شدن زمینه حضور قدرت‌های درجه دوم، برشمرد.

- مهم‌ترین پیامد حضور انگلیس در منطقه می‌تواند دلگرم شدن کشورهای عرب خلیج فارس برای مقابله با جمهوری اسلامی ایران باشد؛ زیرا این کشورها همواره برای این رویارویی خود را نیازمند حضور نظامی کشورهای غربی به همراه پایگاه‌های دائمی آنها می‌بینند.

مقدمه

منطقه خلیج فارس به دلایل گوناگون از جمله موقعیت ژئوپلیتیکی، عوامل تمدنی و فرهنگی، منابع سرشار انرژی، آزادی کشتیرانی و... همواره یکی از مهم‌ترین مناطق جهان و مورد توجه قدرت‌های بزرگ بوده است. از جمله آنها که دارای سابقه چندصدساله حضور و استعمار در

خلیج فارس است، کشور انگلستان است. حضور انگلیس در منطقه موضوع جدیدی نیست و از سال ۱۹۸۰ این کشور حضور دریاپی دائمی خود را در منطقه خلیج فارس حفظ کرده است. این کشور در زمینه‌های اقتصادی، دیپلماتیک و دفاعی شریک و متحد اصلی کشورهای شورای همکاری خلیج فارس بوده است. در تمام این زمان‌ها، انگلیس سعی کرده تا بر مناطق اطراف خلیج فارس تسلط یابد و نفوذ پیدا کند و در همین راستا تلاش می‌کند تا اجازه ندهد که قدرت‌های رقیب کنترل این آبراه حیاتی را به‌دست گیرند. به‌طور ویژه از سال ۲۰۱۶ و به دنبال تصمیم انگلیس برای خروج از اتحادیه اروپا، این کشور در راستای افزایش نقش جهانی خود، حضور در منطقه خلیج فارس را به‌ویژه در زمینه نظامی تقویت کرده است. لذا با توجه به سابقه استعماری انگلیس در منطقه خلیج فارس، روابط ویژه آن با ایالات متحده به‌عنوان بازیگر فعال در منطقه خلیج فارس، عضویت دائم در شورای امنیت سازمان ملل و روابط نزدیک با رژیم صهیونیستی، سیاست‌های این کشور به‌ویژه حضور نظامی آن در منطقه خلیج فارس از اهمیت بالایی برخوردار است و در این راستا گزارش حاضر تلاش کرده ابعاد مختلف این حضور را بررسی کند.

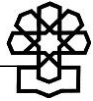
۱. رویکرد انگلیس به منطقه خلیج فارس

برای قرن‌ها سنگ بنای سیاست انگلیس در منطقه خلیج فارس مبتنی بر روابط عمیق با کشورهای عرب سنی بوده است و حتی چند کشور به‌طور رسمی تحت حمایت انگلیس قرار داشتند. در سند «بازبینی استراتژی امنیت ملی و دفاع و امنیت استراتژیک ۲۰۱۵»^۱ که

۱. در این سند استراتژی امنیتی انگلیس تا پایان سال ۲۰۲۵، تهدیدهای کلیدی پیش رو و توانمندی‌های لازم برای مقابله با آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

رویکرد حکومت انگلیس درباره امنیت ملی تا سال ۲۰۲۵ را تعیین می‌کند، منطقه خاورمیانه و خلیج فارس به‌عنوان منبع قابل توجهی از تهدید و فرصت شناخته می‌شود که برای امنیت و سعادت ملی انگلیس حیاتی است. سند مذکور با اشاره به روابط گسترده و عمیق انگلیس با ۶ کشور شورای همکاری خلیج فارس (بحرین، کویت، عمان، قطر، عربستان سعودی و امارات متحده عربی)، آنها را شرکای حیاتی انگلیس در تلاش برای ایجاد ثبات منطقه‌ای پایدار و بلندمدت در مواجهه با تهدیدات مستقیم علیه لندن از جانب تروریسم، افراط‌گرایی و جرائم سازمان‌یافته و امنیت انرژی عنوان می‌کند. حکومت انگلیس در این سند تأکید دارد که کشور به‌طور ویژه حضور نظامی «دائمی» و قابل توجه‌تری در منطقه خلیج فارس ایجاد خواهد کرد تا از این طریق به متحدان خود در خلیج فارس اطمینان لازم را بدهد (UK Government, 23 November 2015: 55).

خروج انگلیس از اتحادیه اروپا سیاست خارجی این کشور را برای سال‌های آتی شکل خواهد داد. هزینه‌های اقتصادی ناشی از برگزیت و کاهش نفوذ جهانی انگلیس در خارج از اتحادیه اروپا، اهمیت کشورهای خلیج فارس را افزایش داده است. بازدیدهای مکرر رسمی مقامات انگلیس از کشورهای حاشیه خلیج فارس به دنبال تصویب برگزیت، نشان از اعلام آمادگی این کشور برای تشدید تعهدات خود نسبت به این منطقه است. چشم‌انداز توافق تجارت آزاد با شورای همکاری خلیج فارس، افزایش هزینه‌های دفاعی در خلیج فارس و تأیید مجدد روابط دوجانبه با تعدادی از کشورهای شورای همکاری خلیج فارس همگی ابراز تمایل مجدد انگلیس برای حضور در منطقه خلیج فارس را نشان می‌دهد (Vagneur-Jones, 19 July 2017). سال ۲۰۱۶ ترزا می نخست‌وزیر انگلیس در اعلامیه خود به‌مناسبت حضور در اجلاس شورای همکاری خلیج فارس تأکید کرد «امنیت خلیج {فارس} امنیت ماست و انگلیس

متعهد به همکاری با شورای همکاری خلیج فارس به منظور مهار تهدیدهای ایران است» (Bicom, November 2018). انگلیس از گذشته حضور پُرنرنگی در منطقه خلیج فارس داشته که ریشه آن را باید در منافع قابل توجه این کشور در منطقه دانست.

با ادامه روند نزولی تولید نفت و گاز در انگلیس، پیش‌بینی می‌شود که وابستگی واردات نفت و گاز لندن به منطقه خاورمیانه و از جمله خلیج فارس از ۳۸ درصد در سال ۲۰۱۸ به ۶۹ درصد در سال ۲۰۳۵ افزایش یابد. از این میان تقریباً یک‌سوم واردات گاز انگلیس از گاز مایع طبیعی قطر تأمین می‌شود و حتی انتظار می‌رود وابستگی لندن به گاز دوحه افزایش یابد. الجزایر، عربستان سعودی، کویت و امارات متحده عربی از دیگر تأمین‌کنندگان انرژی انگلیس هستند.

از دیگر سو بازار کشورهای حاشیه خلیج فارس از اهمیت زیادی برای انگلیس به‌ویژه پس از خروج از اتحادیه اروپا برخوردار است. صادرات کالا و خدمات این کشور به کشورهای عربی بیش از چین، برزیل و هند است. از سال ۲۰۱۲ تاکنون شاهد افزایش توافقنامه‌های استراتژیک و تجاری میان انگلیس و کشورهای حاشیه خلیج فارس در کنار افزایش تجارت در این منطقه بوده‌ایم. در سال ۲۰۲۰ کشورهای حوزه خلیج فارس دومین بازار بزرگ صادراتی انگلیس بودند. انگلیس مبالغ قابل توجهی از سرمایه‌های داخلی خود را از کشورهای عربی خلیج فارس تأمین می‌کند و حتی بزرگ‌ترین مقصد سرمایه‌گذاری کشور قطر است. حضور تعداد چشمگیری از شهروندان انگلیس در منطقه هم عامل مهم دیگری برای توجه به منطقه خلیج فارس است. حدود ۱۶۰،۰۰۰ شهروند انگلیسی در خلیج فارس زندگی می‌کنند که از جمله حدود ۱۲۰،۰۰۰ نفر در امارات متحده عربی و ۳۰،۰۰۰ در عربستان سعودی ساکن هستند و صدها هزار نفر دیگر نیز سالیانه به این کشورها سفر

می‌کنند (Bicom, November 2018). بر همین اساس بی‌ثباتی ژئوپلیتیکی و نقض حقوق بشر توسط کشورهای حاشیه خلیج فارس، نمی‌تواند مانعی برای تقویت فزاینده روابط انگلیس با متحدان خود در منطقه باشد. این منطقه ابزارهای استراتژیک برای طرح قدرت در خاورمیانه را برای لندن فراهم می‌کند (Vagneur-Jones, 19 July 2017).

۲. حضور نظامی انگلیس در خلیج فارس

حضور انگلیس در منطقه خلیج فارس ریشه در قرن شانزدهم و اوایل قرن هفدهم میلادی دارد. در این دوره منافع انگلیس در درجه اول تجاری بود که عمدتاً از طریق بازرگانان نمایندگی می‌شد. هرچه سرزمین‌های انگلیس در شبه‌قاره هند گسترش یافت و به بخش اساسی از سیستم امپراتوری در قرون هجده و نوزده تبدیل شد، منافع انگلیس هم در منطقه افزایش یافت. در قرن نوزدهم، انگلیس یک قدرت دیرینه در خلیج فارس بود که مداخلات آن عمدتاً زمانی احساس می‌شد که درگیری‌های نظامی میان شیخ‌نشین‌ها، متحدان انگلیس را در منطقه به نابودی تهدید می‌کرد.

یکی از مهم‌ترین دلایلی که انگلیس را به سمت خلیج فارس سوق می‌داد، محافظت از خطوط ارتباطی با هند و مالکیت «شرق سوئز» بود. اما در اوایل دهه ۱۹۶۰ با استقلال هند و ملی شدن کانال سوئز، همراه با مشکلات بودجه‌ای شدید در انگلیس، سبب شد تا مقرون‌به‌صرفه بودن حفظ یک امپراتوری در منطقه خلیج فارس جهت حفاظت از منافع انگلیس در منطقه زیر سؤال رود. بدین ترتیب در ژانویه ۱۹۶۸ تصمیم خروج از منطقه به‌طور رسمی توسط دولت انگلیس اعلام و در سال ۱۹۷۱ اجرا شد. اما خروج سال ۱۹۷۱

انگلیس از خلیج فارس، پایان حضور این کشور در منطقه نبود، بلکه انگلیس همچنان اعزام منظم نیروی دریایی خود را به منطقه ادامه داد.

در سال ۱۹۸۰ با شروع جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، انگلیس در واکنش به تهدیدهای فزاینده در منطقه، رسماً تشکیلات دریایی «گشت ارمیلا»^۱ را ایجاد کرد. این گشت دریایی نمودی از بیش از سه دهه حضور نظامی انگلیس در منطقه خلیج فارس به صورت تمام‌مدت بود. گشت ارمیلا به منظور «تضمین حقوق آزادی دریانوردی و جریان نفت و تجارت» طراحی شد و عمدتاً از کشتی‌های شناسایی و نابودگر مین‌های دریایی^۲ تشکیل می‌شد. این گشت به مدت ۳۱ سال (۲۰۱۱-۱۹۸۰) ادامه داشت و سپس در سال ۲۰۱۱ «عملیات کپیون»^۳ جایگزین آن شد؛ این عملیات همچنان در جریان است و همان اهداف عملیات ارمیلا را دنبال می‌کند. تعهدات این عملیات نیز مانند عملیات قبلی «ارتقای صلح و ثبات در منطقه و همچنین اطمینان از جریان امن نفت و تجارت» است. طبق اعلام نیروی دریایی سلطنتی، عملیات کپیون «ادامه حضور دریایی بلندمدت در خلیج فارس و اقیانوس هند» است (Tossini, 26 July 2019).

۳. مشخصات حضور نظامی انگلیس در خلیج فارس

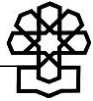
از زمان همه‌پرسی برگزیت در سال ۲۰۱۶ و تصمیم انگلیس برای خروج از اتحادیه اروپا، این کشور تلاش زیادی کرده تا موقعیت جدید خود را خارج از اتحادیه اروپا در صحنه

1. Armilla Patrol
2. Mine Countermeasures Vessels
3. Operation Kipion

جهانی مشخص کند. در همین راستا حزب محافظه‌کار حاکم ایده «انگلیسی جهانی» را با چشم‌انداز تأکید بر مسئولیت پادشاهی انگلستان به‌عنوان قدرتی اقتصادی و امنیتی در عرصه جهانی مطرح کرد. در این چارچوب با توجه به حضور باسابقه انگلیس در منطقه خلیج فارس و روابط گسترده آن با کشورهای حاشیه، این منطقه یکی از زمینه‌های مناسب بازیگری محسوب می‌شود. در سال ۲۰۱۶ بوریس جانسون نخست‌وزیر کنونی و وزیر خارجه سابق انگلیس تأکید کرد که «هر بحرانی در خلیج فارس، بحرانی برای انگلیس است، امنیت شما، امنیت ماست و منافع شما - چه منافع نظامی، اقتصادی یا سیاسی باشد - با منافع ما درهم‌تنیده است». لذا وی از قصد لندن برای تقویت همکاری‌های نظامی قابل توجه با کشورهای حاشیه خلیج فارس سخن گفت. این همکاری شامل تقویت پایگاه دریایی دائمی در بندر مینا سلمان بحرین، تقویت حضور ارتش انگلیس در پایگاه هوایی المنهاد دوی و افزایش همکاری‌های آموزشی در کویت، قطر، عمان و عربستان سعودی بود (Bianco, 17 September 2020). پیش از این در سپتامبر سال ۲۰۱۴ مقامات انگلیس از تصمیم خود برای ایجاد سه پایگاه نظامی جدید در منطقه به نام «مبارزه با داعش» خبر داده بودند. اصلی‌ترین پایگاه‌های انگلیس در سه کشور بحرین، عمان و قطر قرار دارند.

● «توافقنامه همکاری دفاعی»^۱ انگلیس با بحرین در سال ۲۰۱۲ مقدمه‌ای برای بازگشت دوباره لندن به خلیج فارس شد. بدین ترتیب برای نخستین بار از زمان خروج نیروهای انگلیس از خلیج فارس، بار دیگر نیروی دریایی این کشور توانست جای پای خود را در منطقه باز کند. در دسامبر ۲۰۱۴ دولت‌های انگلیس و بحرین اعلام کردند که پایگاه

1. Defence Cooperation Agreement (DCA)

دائمی نیروی دریایی سلطنتی را به‌عنوان «تأسیسات پشتیبانی نیروی دریایی بریتانیا»^۱

در شرق کانال سوئز، موسوم به «اچ ام اس جفیر»^۲ در «بندر مینا سلمان» مجدداً تأسیس خواهند کرد.^۳ این مجتمع پشتیبانی، یک پایگاه نظامی دریایی به‌شمار نمی‌رود و هدف از راه‌اندازی آن، ارائه خدمات پشتیبانی - شامل مسکن، مدیریت، کارگاه‌ها و انبارها - است. ساخت دوباره این تأسیسات در اواخر نوامبر

۲۰۱۵ با هزینه ۴۰ میلیون پوند آغاز گردید که عمدتاً توسط بحرین پرداخت شد. در آوریل ۲۰۱۸ تأسیسات پشتیبانی نیروی دریایی انگلیس در بحرین افتتاح و بلافاصله به مرکز عملیات نیروی دریایی سلطنتی در خلیج فارس، اقیانوس هند و دریای سرخ تبدیل شد. این مرکز نخستین تأسیسات پشتیبانی دائمی انگلیس در منطقه خاورمیانه از سال ۱۹۷۱ میلادی به‌شمار می‌آید.

مجتمع مذکور حداکثر ۵۰۰ سرباز انگلیسی را در خود جای داده است. چهار کشتی ضدمین و یک ناوشکن جنگی به‌صورت ثابت در «اچ ام اس جفیر» مستقر هستند. این تأسیسات همچنین امکان پشتیبانی بهتر از ناوگان دریایی انگلیس از جمله ناوهای

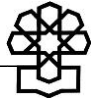
1. UK Naval Support Facility (NSF)

۲. نام همان پایگاهی است که در آخرین سال‌های دوران استعماری انگلستان در ۱۹۲۵ توسط امپراتوری انگلیس در بحرین ایجاد شد.

۳. انگلیس نخستین‌بار در سال ۱۹۲۵ میلادی پایگاه جفیر را در بندر سلمان بحرین احداث کرد، اما در سال ۱۹۷۱ که بحرین به استقلال رسید این پایگاه را به آمریکا واگذاشت.

هواپیمابر جدید این کشور «اچ ام اس کوئین الیزابت» و «اچ ام اس پرنس آو ولز» را فراهم می‌کند (Stubbley, 6 April 2018). این تأسیسات پشتیبانی دریایی اگرچه برای پهلوگیری ناوهای هواپیمابر انگلیس کم‌عمق است، اما به نیروی دریایی کشور اجازه خواهد داد تا نسل نوین ناوهایش را با هدف حفاظت از تردد کشتی‌های نفتکش و تجاری در آب‌های خلیج فارس و دریای عمان، عملیات مین‌روبی و نیز مبارزه علیه افراط‌گرایان از جمله داعش در منطقه مستقر سازد. علاوه بر این، مرکز مذکور امکان استقرار طولانی‌تر و بیشتر نیروی دریایی انگلیس را در خلیج فارس فراهم می‌کند. لندن هدف از این تأسیسات پشتیبانی دریایی را «اطمینان از حضور دائمی انگلیس در شرق کانال سوئز» و «همکاری نزدیک با متحدان انگلیس جهت تقویت ثبات در منطقه» اعلام کرد.

پایگاه جدید دریایی بیش از یک حرکت سمبولیک، نمایش تعهد انگلیس به متحدین منطقه‌ای خود در خلیج فارس و افزایش حفاظت از محموله‌های عبوری از تنگه هرمز است. ضمن اینکه پایگاه مذکور نشان می‌دهد که انگلیس مایل است با تغییر گرایش و توجه سیاست خارجی ایالات متحده به منطقه آسیا - پاسیفیک، بار دیگر موقعیت خود را در منطقه به دست آورد (Tossini, 26 July 2019).

• دومین پایگاه دائمی انگلیس در کشور عمان قرار دارد. سال ۲۰۱۶ دولت‌های انگلیس و

عمان اعلام کردند که توافقنامه‌ای بین دو کشور به منظور توسعه مجتمع بندر «الدوقم»^۱ و در نهایت ایجاد تأسیسات دریایی انگلیس موسوم به «پایگاه پشتیبانی لجستیک مشترک بریتانیا»^۲ منعقد شده است. پایگاه دریایی مذکور به‌عنوان اولین پایگاه انگلیس در کشور

عمان، سال ۲۰۱۸ افتتاح شد. دو سال بعد (۲۰۲۰) وزارت دفاع انگلیس اعلام کرد لندن برای توسعه سه برابری این بندر ۲۳/۸ میلیون پوند (۳۰/۵ میلیون دلار) اعتبار اختصاص داده است. این اقدام اندازه پایگاه موجود انگلیس در عمان را سه برابر می‌کند و به تسهیل اعزام نیروی دریایی سلطنتی به اقیانوس هند کمک می‌کند. پایگاه الدوقم در یک موقعیت ایدئال برای پشتیبانی از عملیات در خلیج فارس قرار دارد و مکمل تسهیلات پشتیبانی نیروی دریایی انگلیس در بحرین است (Campbell-James, 18 September 2020).

1. AL Duqm

2. UK Joint Logistics Support Base (UKJLSB)

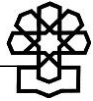
یکی از ملاحظات استراتژیک مورد توجه این پایگاه، موقعیت جغرافیایی بندر الدوقم

است. پایگاه دریایی الدوقم در فاصله ۵۰۰ کیلومتری تنگه راهبردی هرمز قرار دارد. قرار گرفتن این بندر در دریای عرب و نزدیکی مناطق حساس ژئوپلیتیک، آن را در برابر بسته شدن تنگه هرمز مصون نگاه می‌دارد؛ لذا در صورت تحقق تهدیدات احتمالی ایران مبنی بر بستن تنگه هرمز،

بندر الدوقم کمتر تحت تأثیر این تهدیدات قرار خواهد گرفت. طبق گفته دولت انگلیس، پایگاه پشتیبانی مشترک لجستیک، یک پایگاه استراتژیک مهم و دائمی در شرق سوئز، اما «خارج از خلیج فارس» در اختیار لندن قرار می‌دهد؛ با این حال می‌توان از این پایگاه برای تقویت سریع نیروهای انگلیس در کشورهای همسایه از جمله نیروهای مستقر در بندر مینا سلمان بحرین استفاده کرد.

دارایی اصلی پایگاه جدید انگلیس در عمان، زیرساخت‌های قابل توجه بندر الدوقم برای کشتی‌های انگلیسی است. برخلاف بندر مینا سلمان، این پایگاه قادر است دو ناو هواپیمابر کلاس جدید «ملکه الیزابت» و «شاهزاده ولز» و همچنین زیردریایی‌های تهاجمی هسته‌ای را میزبانی کند. طبق گفته دولت انگلیس پایگاه پشتیبانی در عمان، علاوه بر مرکز مهم لجستیکی نظامی در خلیج فارس، یک «مرکز آموزش دائمی» را هم برای انگلیس فراهم می‌آورد (Tossini, 26 July 2019). اما روابط نظامی بین انگلیس و عمان به این پایگاه خلاصه نمی‌شود و وزرای دفاع دو کشور در فوریه سال ۲۰۱۹

«توافقنامه دفاع مشترک» جدید را در شهر مسقط امضا کردند. پرسنل نیروهای مسلح انگلیس مدت‌هاست که در نیروهای مسلح عمان سمت‌های فرماندهی و مشاوره را در اختیار دارند (Rogers and Reeve, 20 June 2019).

• پس از پایگاه‌های انگلیس در بحرین و عمان، حضور نیروی هوایی سلطنتی در قطر قابل ذکر است. «مرکز نیروی هوایی سلطنتی العدید»^۱ در پایگاه هوایی العدید قطر^۲ قرار دارد.

دفتر اصلی نیروی هوایی سلطنتی انگلیس نیز در پایگاه هوایی العدید مستقر است. این پایگاه با نیروی هوایی ایالات متحده و قطر مشترک است. از سال ۲۰۰۶ پایگاه هوایی العدید

به‌عنوان مقر عملیات هوایی انگلیس در خلیج فارس کاربرد دارد. از جمله فعالیت‌های آن پشتیبانی از عملیات شادر^۳ و کیپتون است. همچنین این پایگاه در سال‌های ۲۰۰۵ و ۲۰۰۹ به‌عنوان بخشی از مشارکت انگلیس در جنگ عراق به‌طور گسترده استفاده شد. پایگاه نیروی هوایی سلطنتی در العدید یکی از مناسب‌ترین بسترهای انگلیس برای عملیات هوایی در غرب آسیاست (Tossini, 26 July 2019). علاوه بر این نیروی هوایی

1. Royal Air Force station Al Udeid

۲. العدید پایگاه نظامی در جنوب‌غربی دوحه، قطر است که به آن فرودگاه ابو نخله نیز می‌گویند. این فرودگاه مرکز نیروهای هوایی ستاد فرماندهی مرکزی ایالات متحده آمریکا (سینتکام) است.

3. Operation Shader

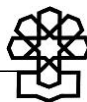
نام کدی است که به مشارکت نظامی بریتانیا علیه دولت اسلامی داده شده است.

سلطنتی از «پایگاه هوایی ال مینهاد» در امارات متحده عربی و پایگاه هوایی «المثنی» در عمان نیز استفاده می‌کند.

علاوه بر این، قطر تنها کشوری است که انگلیس با آن اسکاداران^۱ مشترک دارد. سال ۲۰۱۸ اسکاداران مشترک متشکل از جنگنده‌های تایفون، با هدف تقویت همکاری بین نیروی هوایی انگلیس و قطر و نیز تقویت روابط بلندمدت دوجانبه امنیتی و دفاعی میان دو کشور در فرودگاه نیروی هوایی سلطنتی کانینگسی انگلیس ایجاد شد. طبق اعلام وزارت دفاع انگلیس اسکاداران مشترک قرار است از سال ۲۰۲۳ به یک واحد نیروی هوایی سلطنتی تبدیل شود. بن والاس وزیر دفاع انگلیس معتقد است که «دوره جدید همکاری برپایه موفقیت گروه‌های اسکاداران مشترک تایفون به آسایش و امنیت دو کشور کمک خواهد کرد». در سال جاری میلادی نیز اسکاداران مشترک نیروی هوایی انگلیس و قطر موسوم به «اسکاداران شماره ۱۲» طی مانوری مشترک «جنگنده‌های تایفون» را به پرواز درآوردند. این اسکاداران تجارب ارزشمندی را درباره کار با جنگنده‌های تایفون در اختیار نیروی هوایی قطر قرار می‌دهد. علاوه بر این دو کشور در سال جاری یک «توافقنامه نظامی اولیه» به منظور دومین اسکاداران مشترک نیروی هوایی انگلیس و قطر با هدف توسعه همکاری‌ها بین طرفین در زمینه دفاعی امضا کردند (Royal Air Force, 15 October 2020).

در کنار پایگاه‌های نظامی انگلیس در منطقه خلیج فارس، حضور پرسنل نظامی این کشور در کشورهای حاشیه خلیج فارس با اهداف مختلف مشاوره، آموزش و خدمات نیز

۱. اسکاداران نیروی هوای قطر به دریایی به واحدی متشکل از ۱۲ تا ۲۴ فروند هواپیمای نظامی گفته می‌شود که معمولاً از یک نوع هستند و به سه یا چهار دسته، بسته به نوع هواپیما و نیروی هوایی تقسیم می‌شوند.

قابل توجه است. وزارت دفاع انگلیس به دلیل امنیت عملیاتی، اطلاعات دقیقی در مورد تعداد پرسنل خود در خارج از کشور ارائه نمی‌دهد. با این حال طبق آمار ارائه شده توسط این وزارتخانه از یک آوریل ۲۰۱۹ در مجموع ۳۹۰ هزار پرسنل نظامی انگلیس در خاورمیانه مستقر هستند که از این میان بزرگ‌ترین گروه‌ها در عربستان سعودی (۱۲۰)، عمان (۹۰)، کویت (۴۰) و بحرین (۲۰) مستقر هستند (Brooke-Holland, 2020: 1).

۴. اهداف انگلیس از حضور نظامی در خلیج فارس

بررسی اقدام‌ها و تلاش‌های دولت انگلیس در قبال کشورهای حوزه خلیج فارس برای حضور و تقویت توان نظامی خود در این منطقه نشان می‌دهد استعمار پیر انگلیس بار دیگر در حال تلاش برای بازگشت به جایگاه سابق خود در خلیج فارس است. دلایل چندی را می‌توان برای این سیاست بازگشت در نظر گرفت:

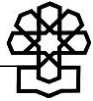
۱. افزایش روزافزون قدرت ایران در منطقه خلیج فارس، توانایی ایران در مدیریت تنگه هرمز و نقش مهم این تنگه در حمل‌ونقل انرژی و کشتی‌رانی منجر به نگرانی انگلیس از به خطر افتادن منافع خود - به‌ویژه در حوزه انرژی - در منطقه خلیج فارس می‌گردد. ۱۳ درصد نفت و گاز انگلیس از طریق این تنگه عبور می‌کند و به‌نوعی تنگه هرمز برای اقتصاد لندن یک ضرورت است.

۲. کشورهای عربی خلیج فارس معتقدند که سیاست‌های منطقه‌ای ایالات متحده در ۱۵ سال گذشته منجر به افزایش نفوذ ایران و توافق هسته‌ای شده است. آنها مانند گذشته به سیاست‌های آمریکا اعتماد ندارند و نگران هستند که عدم تمایل آمریکا برای مواجهه

با تهدید منطقه‌ای، موقعیت آنها را در منطقه تضعیف کند. بنابراین تلاش می‌کنند تا از حمایت سایر قدرت‌های غربی، از جمله انگلیس برخوردار شوند. درحقیقت کاهش نفوذ آمریکا در منطقه زمینه را برای قدرت‌های درجه دو فراهم کرده است.

۳. در جهان پسابریزیت، انگلیس به دنبال افزایش نفوذ منطقه‌ای خود در منطقه خلیج فارس، براساس سه عامل مرتبط با یکدیگر یعنی: حمایت از منافع ملی، ارائه تضمین‌های امنیتی به شرکای شورای همکاری خلیج فارس و مشارکت بیشتر دیپلماتیک برای حل منازعات منطقه‌ای است. لذا لندن تلاش می‌کند در موضوعات مختلف منطقه‌ای در چارچوب دیپلماسی و تقویت حضور نظامی نقش‌آفرینی کند. لذا این ضرورت، دیپلماسی لندن را ترغیب به حضور گسترده در موضوعات مورد مناقشه دائمی منطقه مانند تنش‌های اعراب و ایران، درگیری‌های یمن و مناقشه قطر با همسایگان از یک سو و تقویت حضور نظامی خود از سوی دیگر می‌کند (Obeid, 30 January 2020).

۴. از اصلی‌ترین نگرانی‌های انگلیس در دوران پسابریزیت احتمال بحران اقتصادی ناشی از جدایی از اتحادیه اروپاست. لذا این کشور نیازمند یافتن بازارهای جدید جهت ارتقای توان اقتصادی و جبران خسارات احتمالی خروج از اتحادیه اروپاست. بدین منظور کشورهای ثروتمند حوزه خلیج فارس که زمانی مستعمره انگلیس هم بوده‌اند، اولین و بهترین گزینه به‌شمار می‌روند. به‌ویژه اینکه انگلیس در دوران پسابریزیت دیگر با ملاحظات جمعی امنیتی - اقتصادی اتحادیه اروپا برای پیگیری اهداف خود مواجه نیست. لذا لندن با استفاده از فضای ملتهب منطقه و نگرانی‌های امنیتی کشورهای حاشیه خلیج فارس حضور خود را در منطقه تقویت می‌کند.

۵. لندن بیش از هر کشور دیگری در سیاست و حکومت کشورهای حاشیه خلیج فارس دارای نفوذ است و با خاندان‌های حکومتی در این کشورها رابطه دیرینه دارد. لذا حضور همه‌جانبه در این کشورها که با اعتراضات داخلی و مشکلات امنیتی روبه‌رو هستند، می‌تواند منافع انگلیس را بیش از پیش حفظ نماید. بدون وجود ثبات در منطقه، انگلیس نمی‌تواند به تجارت و کسب منافع اقتصادی بپردازد. ضمن اینکه شرکت‌های انگلیسی عمیقاً در تجارت انرژی منطقه نقش دارند و حفاظت از امنیت انرژی برای انگلیس حائز اهمیت است. لذا ملاحظات امنیتی به‌منظور حفظ و برقراری هر چه بیشتر ثبات کل منطقه از دیگر دلایل انگلیس برای حضور در این منطقه است.

۶. ارتباط بین تجارت نفت و اسلحه به‌شدت بر سیاست خارجی و نظامی انگلیس در منطقه خلیج فارس اثرگذار است. لذا یکی از انگیزه‌های اصلی بازگشت انگلیس به این منطقه، تقویت اتحاد با کشورهای عربی و تأمین دسترسی به نفت است. در این راستا انگلیس حضور نظامی قابل توجهی را در تمام کشورهای حوزه خلیج فارس حفظ می‌کند. کنترل تجارت و عرضه نفت در اطراف خلیج فارس و دریای سرخ، در استراتژی دریایی انگلیس از اهمیت قابل توجهی برخوردار است و حضور دریایی دائمی این کشور را در منطقه توجیه می‌کند.

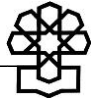
۷. با تغییر گرایش سیاست خارجی ایالات متحده به‌سوی منطقه آسیا - پاسیفیک از دوران باراک اوباما، انگلیس تلاش خواهد کرد تا به‌نوعی خلأ قدرت ناشی از کاهش حضور ایالات متحده را در خاورمیانه و خلیج فارس پُر کند. لذا بازگشت و تقویت حضور انگلیس به‌عنوان متحد قابل اعتماد ایالات متحده را شاید بتوان نوعی تقسیم وظایف میان دو متحد تلقی کرد که براساس آن، درحالی که واشنگتن درحال تقویت حضور خود در منطقه آسیا

– پاسیفیک است، لندن به‌عنوان «حافظ منافع» ایالات متحده در منطقه خلیج فارس عمل می‌کند. در واقع بازگشت انگلیس به خلیج فارس، مکمل استراتژی آسیا – پاسیفیک ایالات متحده است و به کاهش بار واشنگتن کمک می‌کند (Zhang, 8 February 2019).

۵. پیامدهای حضور نظامی انگلیس در خلیج فارس

اکنون پس از سال‌ها نیروهای انگلیس در حال بازگشت به خلیج فارس هستند و به‌دنبال آن هستند که برای همیشه در منطقه بمانند. این می‌تواند برای کشورهای منطقه به‌ویژه ایران معنای خاصی داشته باشد:

۱. داشتن پایگاه‌های دائمی در منطقه خلیج فارس تغییر اساسی در سیاست‌ها و استراتژی‌های منطقه‌ای انگلیس نیست، اما در سطح منطقه‌ای مفهوم خاصی دارد. این اقدام‌ها در متن خلأ قدرت و معضل امنیتی در منطقه خلیج فارس روی می‌دهد. آنچه در فضای استراتژیک جمهوری اسلامی ایران در حال وقوع است، نوعی انتقال از نظم قبلی و ظهور یک نظم جدید است. در این دوران دولت‌های عراق، سوریه و مصر به‌عنوان سه بازیگر اصلی در جهان عرب فروپاشیده‌اند و در عوض ایران، عربستان سعودی و ترکیه به‌عنوان سه بازیگر اصلی منطقه در حال گسترش حوزه نفوذ خود هستند. در این فضا بازیگران می‌خواهند در نظم نوظهور به قدرت بیشتری دست یابند. کشورهای حاشیه خلیج فارس ضمن نارضایتی از کاهش حضور و توجه ایالات متحده به منطقه خاورمیانه و عدم تمایل آن برای مداخله نظامی در منطقه به‌دنبال جایگزینی برای متحد دیرینه خود هستند. در چنین بستری انگلیس می‌تواند با پُر کردن خلأ قدرت ناشی از کاهش حضور

ایالات متحده در منطقه خلیج فارس، به کشورهای عربی در راستای ایجاد نظم جدید کمک کند؛ نظمی که می‌تواند علیه جمهوری اسلامی ایران باشد.

۲. نکته قابل توجه دیگر تخاصم احتمالی ایران و منافع استراتژیک و تجاری انگلیس و ایالات متحده در منطقه است. یک رابطه خصمانه فزاینده بین ایران و ایالات متحده ممکن است پایگاه‌های جدید انگلیس را به دارایی‌های مرکزی استراتژی لندن، پیرامون تشدید فزاینده بحران در خلیج فارس تبدیل کند. در این بستر دو پایگاه انگلیس در بحرین و عمان، پتانسیل افزایش آمادگی انگلیس برای دخالت به نفع خود و متحدان منطقه‌ای را فراهم می‌آورد. درحقیقت این شبکه جدید امکانات، انگلیس را قادر می‌کند تا موضع قاطعانه‌تری نسبت به گذشته اتخاذ کند. توقیف یک نفتکش با پرچم انگلیس در منطقه توسط جمهوری اسلامی ایران، ضرورت داشتن زیرساخت‌های مناسب خارج از کشور را برای دخالت در جهت منافع انگلیس مورد توجه قرار می‌دهد (Tossini, 26 July 2019). زیرساخت‌های مذکور به ضرر منافع ملی ایران است.

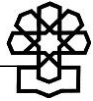
۳. تأسیس و تقویت پایگاه‌های نظامی انگلیس در منطقه خلیج فارس با فروش هرچه بیشتر تسلیحات توسط شرکت‌های انگلیسی به کشورهای حاشیه خلیج فارس همراه خواهد بود. امری که می‌تواند هرچه بیشتر منطقه خلیج فارس را به سمت نظامی‌گری و یک جنگ سرد تسلیحاتی سوق دهد.

۴. به‌لحاظ سیاست‌های داخلی هم حضور نظامی انگلیس در کشورهای حاشیه خلیج فارس مشکل‌آفرین است. دولت‌های حاکم کشورهای حوزه خلیج فارس از جمله بحرین از طریق روابط خوب با قدرت‌های بزرگ خارج از منطقه و درآمد نفتی، سرکوب معترضان و حاکمیت اقلیت بر اکثریت را ادامه خواهند داد. درحقیقت حقوق بشر قربانی نظامی‌گری خواهد شد.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

انگلیس هیچ‌گاه به‌طور کامل منطقه خلیج فارس را ترک نکرده و حضور آن در این منطقه با نوسان همراه بوده است. در دوران امپراتوری انگلیس، حضور نظامی آن در خلیج فارس در اوج بود، اما در پنج دهه گذشته سیاست این کشور مبتنی بر همکاری و پیروی از سیاست‌های ایالات متحده بوده است. با این حال از سال ۲۰۱۴ و به‌طور ویژه همزمان با تصویب برگزیت در سال ۲۰۱۶ و تصمیم برای خروج از اتحادیه اروپا، کشورهای شورای همکاری خلیج فارس به‌عنوان شرکای اصلی امنیت و بازارهای منافع تجاری، بیش از پیش اهمیت یافتند. بنابراین هدف اصلی انگلیس از حضور در منطقه خلیج فارس در درجه اول کسب منافع اقتصادی و در پیوست با آن مسائل سیاسی - امنیتی است. انگلستان از یک سو برای رفع پیامدهای اقتصادی خروج از اتحادیه اروپا و از سوی دیگر برای کشف بازارهای جدید اقتصادی خارج از قوانین و مقررات اتحادیه اروپا، به‌دنبال بازگشت به منطقه‌ای است که هم با آن آشناست و هم از نفوذ و منافع استراتژیک در آنجا برخوردار است. طی چند دهه گذشته و همزمان با تلاش‌های اتحادیه اروپا برای یافتن راه‌حلهایی جهت ایجاد راه‌های اقتصادی و مالی جدید، انگلیس موفق شد بیش از هر کشور دیگر عضو اتحادیه اروپا، ارتباطات تجاری، اقتصادی و نظامی خود را با کشورهای عرب حوزه خلیج فارس گسترش دهد.

لذا می‌توان گفت مهم‌ترین پیامد حضور انگلیس در منطقه، دلگرم شدن کشورهای عرب خلیج فارس برای مقابله‌جویی با جمهوری اسلامی ایران باشد؛ زیرا کشورهای عربی حوزه خلیج فارس همواره برای رویارویی با دشمنان احتمالی خود در سایه وجود اختلافات

عمیق میان این کشورها و تلاش هرکدام از آنها برای برتری سیاسی و نظامی بر یکدیگر، خود را نیازمند حضور نظامی کشورهای غربی به همراه پایگاه‌های دائمی آنها می‌بینند؛ از این رو برای بستن قراردادهای تسلیحاتی و ایجاد پایگاه‌های نظامی غربی در خاک خود با یکدیگر رقابت می‌کنند.

منابع و مأخذ

1. Obeid, Hassan (30 January 2020). "The impact of Brexit on Relations between the UK and Gulf Countries". <https://theconversation.com/the-impact-of-brexit-on-relations-between-the-uk-and-gulf-countries-130820>
2. Tossini, J. Vitor (26 July 2019). "The UK in the Persian Gulf – Historical Involvement and Military Presence". UKdefencejournal: <https://ukdefencejournal.org.uk/the-uk-in-the-persian-gulf-historical-involvement-and-military-presence/>
3. Brooke-Holland, Louisa (14 January 2020). "UK Forces in the Middle East Region". House of Commons Library: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-8794/#:~:text=The%20RAF's%20operational%20headquarters%20in,Gulf%20for%20UK%20naval%20vessels>
4. Rogers, Paul. Reeve, Richard (20 June 2019). "Confronting Iran: The British Dimension". Oxford Research Group: <https://www.oxfordresearchgroup.org.uk/confronting-iran-the-british-dimension>
5. Roy-Chaudhury, Rahul (30 September 2019). "India-UK Maritime Strategic Studies (IISS): Security: Convergences and Opportunities". International Institute for <https://www.iiss.org/blogs/analysis/2019/09/sasia-india-uk-maritime-security>

6. UK Government (23 November 2015). “National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015”. GOV.UK: <https://www.gov.uk/government/publications/national-security-strategy-and-strategic-defence-and-security-review-2015>
7. Bianco, Cinzia (17 September 2020). “The Many Contradictions of ‘Global Britain’ in the Gulf”. Worldpoliticsreview: <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/29063/the-many-contradictions-of-global-britain-in-the-gulf>
8. Stubley, Peter (6 April 2018). “UK Opens Permanent Military Base in Bahrain to Strengthen Middle East Presence”. Independent: <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/uk-bahrain-military-base-juffair-royal-navy-mina-salman-middle-east-hms-queen-elizabeth-a8291486.html>
9. Vagneur-Jones, Antoine (19 July 2017). “Global Britain in the Gulf: Brexit and Relations with the GCC”. Fondation Recherche Strategique: <https://www.frstrategie.org/en/publications/notes/global-britain-gulf-brexite-relations-gcc-2017>
10. Royal Air Force (15 October 2020). “Second joint RAF & Qatari Air Force Squadron Intended for UK”. Raf: <https://www.raf.mod.uk/news/articles/second-joint-raf-qatari-air-force-squadron-intended-for-uk/>
11. Britain Israel Communications Research Center (bicom) (November 2018). “British Middle East strategy after Brexit”. Bicom: <http://www.bicom.org.uk/wp-content/uploads/2018/11/middle-east-paper-FINAL-pdf.pdf>
12. Zhang, Yicheng (08 February 2019). “The Empire Strikes Back: Post-Brexit Britain’s Return to East of Suez”. Journal of International Affairs: <https://jia.sipa.columbia.edu/online-articles/empire-strikes-back-post-brexite-britains-return-east-suez>

13. Campbell-James, Jonathan (18 September 2020). “Britain in Oman: Washington’s Strategic Partner”. Washington Institute: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/britain-in-oman-washingtons-strategic-partner>

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۷۵۴۵

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: حضور نظامی انگلیس در خلیج فارس

نام معاونت: مطالعات سیاسی

تهیه و تدوین: فرزانه مصطفی جوکار

ناظر علمی: علیرضا کوهکن

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. حضور نظامی

۲. بریتانیا

۳. خلیج فارس

۴. امنیت

۵. انگلیس

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۳/۱۲